

FRI-2G.309-1-LL-07

WHERE HAS THE 'MAGIC' OF CHILDHOOD GONE? THE PLACE OF A FAIRY TALE IN PRIMARY SCHOOL READERS¹⁹

Gyonyul Hayredin – PhD Student

Faculty of Natural Sciences and Education, Department of Pedagogy,

University of Ruse "Angel Kanchev"

Tel.: +359 887 199 242

E-mail: ghayredin@uni-ruse.bg

Abstract: *In this paper, we examine the place of the fairy tale in primary school readers from 1st to 4th grade with an analysis of the types and number of fairy tales, their ratio and distribution by grade. The fairy tale is a verbal carrier of multiple values and symbols of Good, Beauty and Nobility, which are the sculptors of children's spirituality. It is an important educational tool through which the child acquires life experience by imitating the good example of fairy tale characters. The content of the reading books for the primary school level includes works of various genres: fairy tales, stories, poems, fables, folk songs, riddles, etc. Fairy tales are loved by young pupils and preferred to other genres, as the fantastic element, the element of 'wonder', intrigues them greatly. The unusual setting in which the action takes place, the unlikely and unexpected incarnations of the characters attract young readers. The analysis of the fairy tales included in the curriculum of some of the approved readers shows the total dominance of the domestic fairy tales, followed by the animalistic ones and finally the magical ones. There is a tendency for the fairy tale, especially the magical fairy tale, to be increasingly squeezed out of the curriculum. Its dramatic reduction makes a strong impression, and its complete absence in the 1st grade reading books is, to say the least, perplexing and raises the worrying question - where has the 'magic' of childhood gone?*

Keywords: *Fairy tale, primary school, educational tool, reduction tendency.*

“Приказката може да бъде реалистична, може да бъде вълшебна, но в нея има винаги герои, носители на определени ценности. Има морален проблем. Има въображение. Има действие. Всичко това е интересно и достъпно за децата. Приказката е нещото, без което една култура и една литература не могат да съществуват“

Леда Милева

ВЪВЕДЕНИЕ

Езикът на приказките, художественото слово е ключ, който отключва необозримото в човека. И колкото по-изящен е, колкото по-фин в изказа си е, толкова по-деликатно ще оформи детската душа, гравирайки изконните ценности и завети в нея. На онези завети, които преминават непокътнати през вековете - тези на мъдростта и човечността. Вълшебната приказка носи древен код, който активира всички онези детерминанти на човешката природа, заложили в същността ни. Неслучайно казват, че в началото е Словото - това, което разбужда доброто и красивото в нас, това, което ни възпитава и възвисява. Според Бруно Бетелхайм както някога, така и сега най-важната и най-трудна задача на възпитанието е подпомагането на детето в придаването на смисъл на живота (Бетелхайм, Б., 1976).

Според НАРЕДБА № 10 от 19 декември 2017 г. за познавателните книжки, учебниците и учебните помагала (обн., ДВ, бр. 102 от 22.12.2017 г.), министърът на образованието и науката утвърждава списък на познавателните книжки, учебниците и учебните комплекти, които може да се използват в системата на предучилищното и училищното образование за всяка учебна година. Основните функции на учебника за обучение по литература (читанка) са да се започнат учениците с примери за фолклорни и литературни произведения от различен жанр, от различни български и чужди автори, да се формират литературни и

¹⁹ Докладът е представен на конференция на Русенския университет на 27 октомври 2023 г. в секция „Езикознание, литературознание и изкуствознание“ с оригинално заглавие на български език: КЪДЕ ИЗЧЕЗНА „МАГИЯТА“ НА ДЕТСТВОТО? МЯСТОТО НА ПРИКАЗКАТА В ЧИТАНКАТА ЗА НАЧАЛНО УЧИЛИЩЕ.

читателски компетентности за самостоятелна работа с книга, като от съществено значение са тематиката, художествената и нравствено-естетическата стойност на предлаганите за изучаване произведения.

В тази връзка, настоящето изследване е насочено към установяване на основните жанрови форми, застъпени в одобрените читанки от първи до четвърти клас със специфичен фокус върху приказния жанр. Мисълта, че приказката е вечен и неизменен носител на нравствени ценности и ваятел на човешката душа, провокира идеята за сравнителен анализ на видовете и броя приказки, с цел да се устави какви и колко приказни текста са достъпни за учениците в начален етап чрез одобрените от МОН читанки. Резултатите от анализа посочват тяхното съотношение и честотно разпределение в селектираните читанки.

ИЗЛОЖЕНИЕ

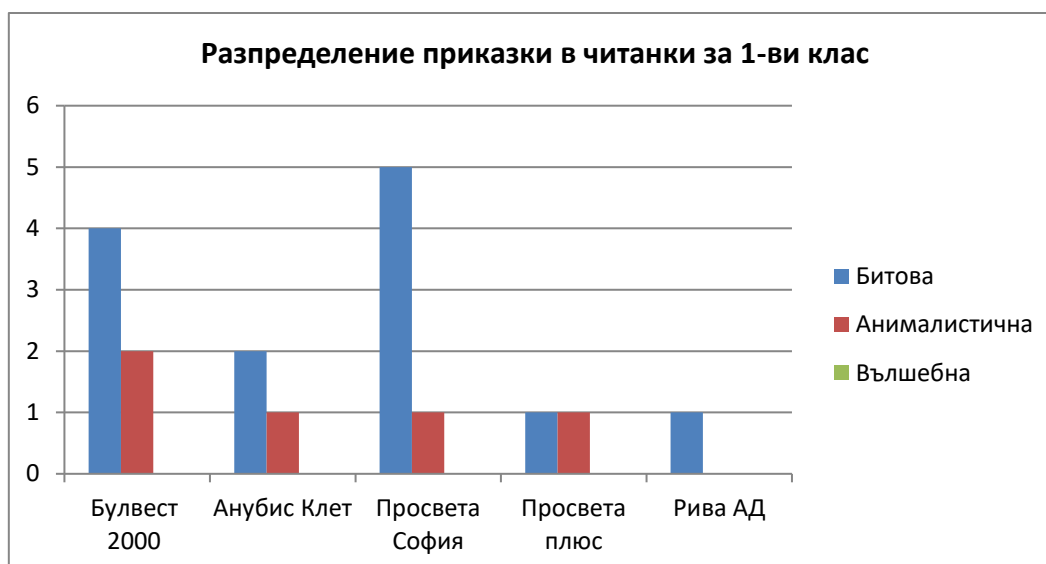
Обект на изследването са одобрените от МОН читанки за първи, втори, трети и четвърти клас за учебната 2020/2021г. Установихме, че за учебната 2020/2021 са одобрени общо 27 читанки от първи до четвърти клас на началното училищно образование - най-голям е броят им в 1-клас – общо осем читанки на различните издателства, следва 2-ри клас със седем читанки, а в 3-ти и 4-ти клас те са по равно – по шест (вж. Списъци на познавателните книжки, учебниците и учебните комплекти, които може да се използват в системата на предучилищното и училищното образование за учебната 2020 - 2021 година - (МОН, 2020-2021).

В настоящото изследване включихме 20 читанки – по 5 за всеки клас на издателствата „Булвест 2000“ ООД; Анупис Клет ” ООД; „Просвета-София“ АД; „Просвета Плюс“ ЕООД и ИК „Рива“ АД (вж. библиографията на основните източници в края на доклада)(тук трябва да има библиогрфия, понеже не работиш с абсолютно всички одобрени за дадената година, а избираш по пет, трябва да е ясно кои пет си израла.).

Методология на изследването: В научното изследване са използвани следните методи: контент анализ на учебното съдържание, честотен анализ и ранжиране на видовете приказки, които са представени с най-висок или най-нисък брой, както и тези, които липсват в читанките за определен клас; количествен и качествен анализ на получените данни.

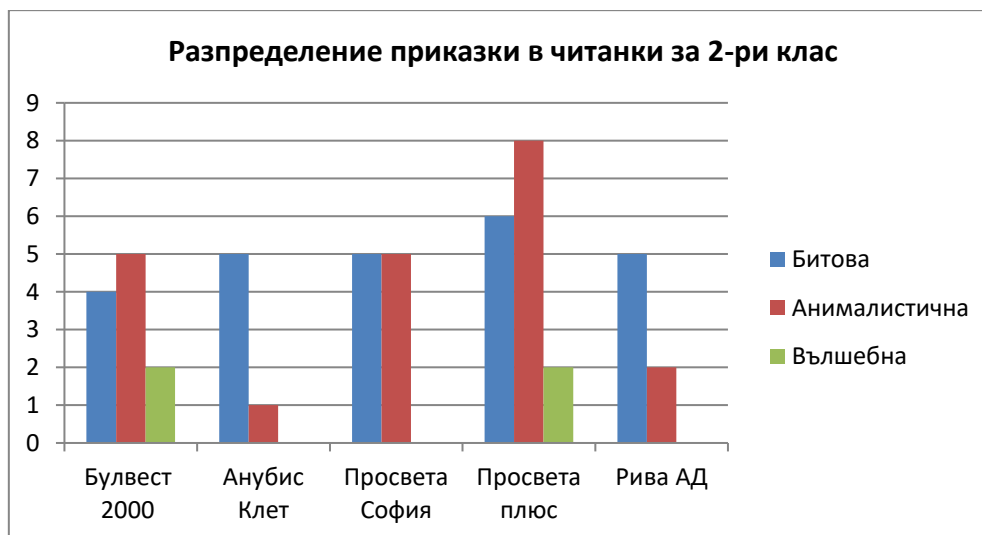
Резултати от изследването:

Анализът на читанките, предназначени за 1-ви клас, показва осезаем превес на битовите приказки по всички издателства, като най-застъпени са в изд. „Просвета София“. Анималистичните приказки също присъстват, макар и в по-малка степен, като най-много са в читанката на изд. „Булвест 2000“. Вълшебни приказки напълно отсъстват. Най-голям е дялът на приказките в читанките на изд. „Булвест 2000“ и „Просвета София“ – по 6, а най-малък на изд. „Рива“ АД – само 1 битова приказка. Общият брой приказки в 1-ви клас е 18 бр. и най-малък в сравнение с последващите класове (Фиг.1). Това, вероятно се дължи на факта, че децата в 1-ви клас тепърва се учат да четат, четивната им техника все още не е укрепнала и затова учебното съдържание в известна степен е отбременено от дълги художествени текстове.

Фиг. 1. Разпределение на приказките в читанките за 1-ви клас

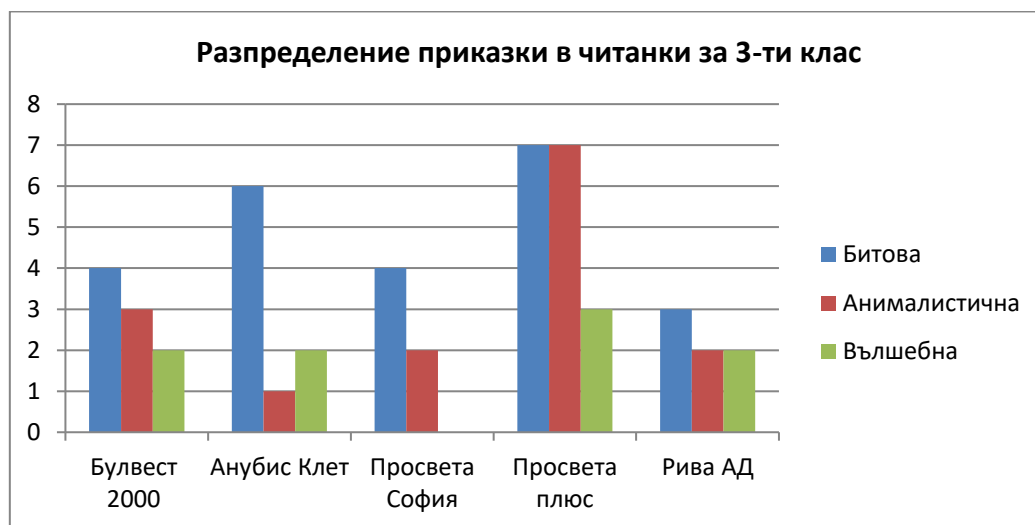
В читанките за 2-ри клас (Фиг.2) виждаме значително увеличение на приказките по всички издателства, като вълшебната приказка дебютира в цели две от тях – изд.“Булвест 2000“ и изд.“Просвета Плюс“, но въпреки това относителният ѝ дял остава най-малък едва 4 бр. от общо 50 приказки за 2-ри клас. Тук наблюдаваме ръст в представянето на анималистичната приказка, която в две от издателствата изпреварва битовите приказки – изд.“Булвест 2000“ и изд.“Просвета Плюс“, където е застъпена най-много. Така анималистичната силно се доближава до битовата, като броят им съответно е 21 на 24. Най-много приказки присъстват в изданието на „Просвета Плюс“ – 16 бр. Общият брой приказки, включени в читанките за 2-ри клас, също бележи ръст – приказките вече са 50 бр.

Фиг.2. Разпределение на приказките в читанките за 2-ри клас

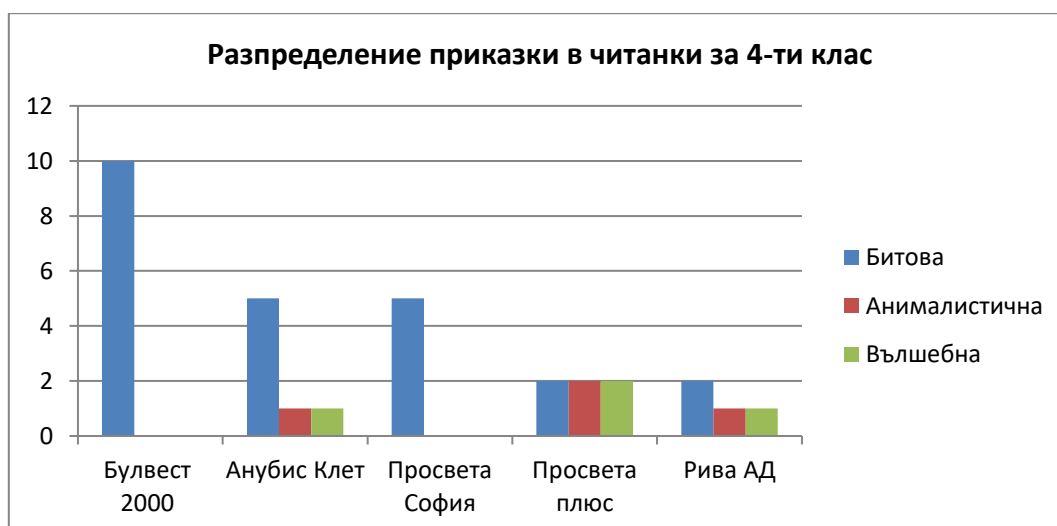
В разпределението на приказките в читанките за 3-ти клас (Фиг.3) установяваме, че доминацията на битовата приказка продължава и тук – във всички издателства тя е най-застъпената, с изключение на изд.“Просвета Плюс“, където е наравно с анималистичната. Вълшебната приказка е включена в читанките на още две от издателствата – „Анубис Клет“, където изпреварва анималистичните приказки, и „Рива“ АД, където е наравно с тях. Правят впечатление две неща – за 3-ти пореден път вълшебната приказка отсъства от читанката на изд. „Просвета София“, а анималистичната приказка е редуцирана в изданието на „Анубис

Клет“. С най-много приказки отново е читанката на изд. „Просвета Плюс“ – 17 бр. от общо 49 бр. приказки за 3-ти клас.

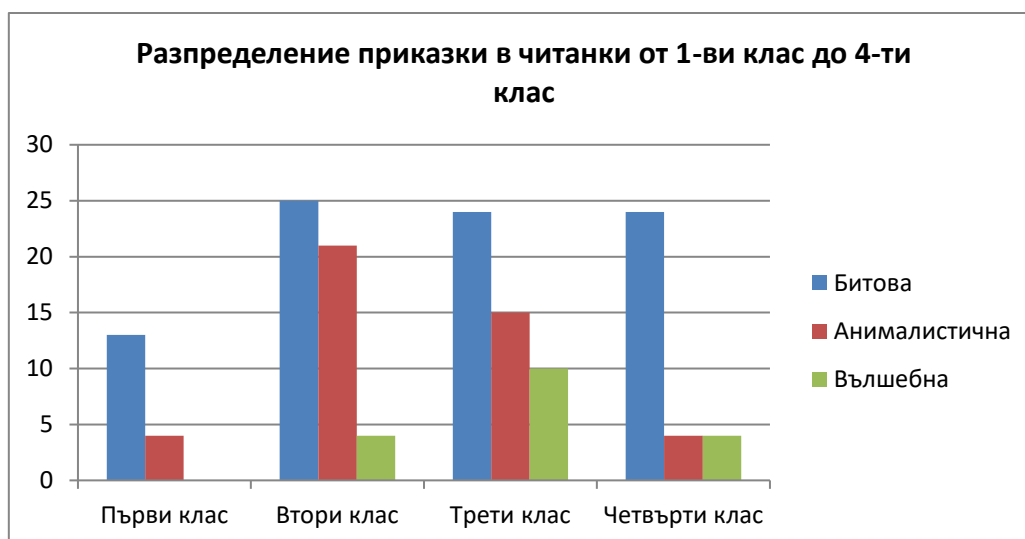
Фиг. 3. Разпределение на приказките в читанките за 3-т клас

В анализа на читанките, предназначени за 4-ти клас (Фиг.4), наблюдаваме следното - общият им брой значително намалява – във 2-ри клас броят им е 50, в 3-ти клас те са 49, а в 4-ти спадат до 32 бр. в изследваните читанки. Предположението ни за това явление е свързано със задълбочаване и усложняване на учебното съдържание с по-голямо разнообразие от литературни жанрове, което води до отстъпление на приказката като цяло. В читанките на „Булвест 2000“ и „Просвета София“ единствено представена е битовата приказка. „Просвета София“ продължава тренда и до края на началното училищно образование се оказва единственото издателство, което не е включило нито една вълшебна приказка в читанките си. Анималистичната приказка също показва снижение, като в читанките на три от издателствата – „Анубис Клет“, „Просвета Плюс“ и „Рива“ АД – тя е наравно с вълшебната приказка.

Фиг. 4. Разпределение на приказките в читанките за 4-ти клас

Анализът на програмното съдържание показва, че най-много приказки се изучат във 2-ри клас – тук са 50 и в 3-ти клас, където са 49. По-горе в разработката вече анализирахме причината за малкия им брой в 1-ви и 4-ти клас (Фиг.5).

Фиг. 5. Разпределение на приказките в читанките от 1-ви до 4-ти клас

Анализът на приказките, включени в учебното съдържание на част от одобрените читанки, показва тоталната доминация на битовите приказки – те заемат 58% от учебния материал, съдържащ приказки и са близо 2 пъти повече от анималистичните и приблизително 5 пъти повече от вълшебните приказки. В абсолютна стойност битовите приказки са 86 броя, анималистичните приказки са 44 на брой, а вълшебните приказки са едва 18. Общият брой на приказките в читанките на всички издателства е 148 (Фиг.6).

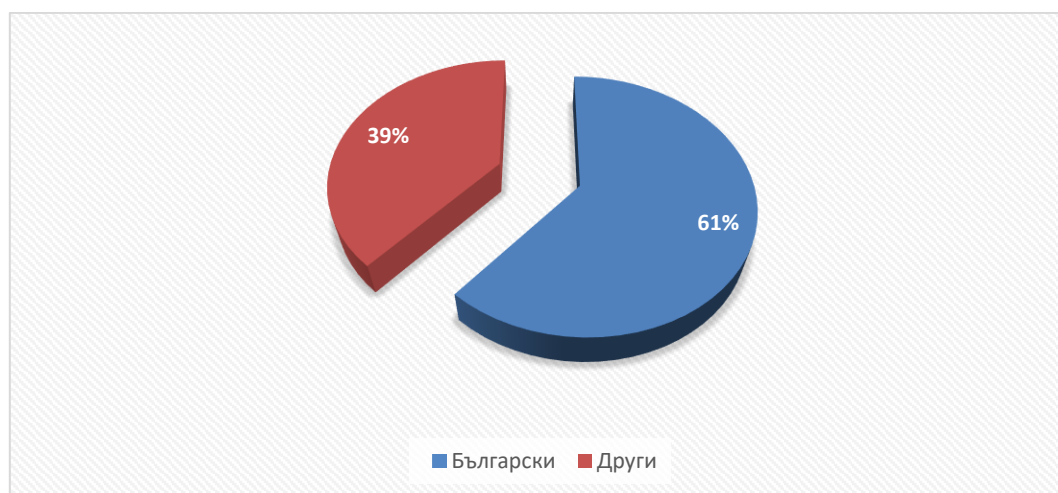
Фиг. 6. Съотношение на видовете приказки в читанките от 1-ви до 4-ти клас

От показаната диаграма (Фиг.7) е видно, че с най-голям дял приказки, включени в читанките от 1-ви до 4-ти клас, е изд. „Просвета Плюс“ – 27% или в абсолютна стойност – 41 приказки. Най-малък е дялът на приказките в читанките на изд. „Рива“ АД - те заемат 13% или в абсолютна стойност – 19 приказки. В средата са изд. „Булвест 2000“ с 36 приказки или 24%; изд. „Анубис Клет“ с 25 приказки или 17% и изд. „Просвета София“ с 28 приказки, процентно изразени с 19%.

Фиг. 7. Съотношение на броя приказки по издателства

Анализът на данните (Фиг.8) показва стремежа на всички издателства за обогатяване на учебното съдържание с разнообразни по произход народни приказки, изразени в абсолютна стойност - 91 бр. за приказките от българския народен епос и 57 бр. за приказния епос на другите народи. Това е в съзвучие с актуалните тенденции за интеркултуралното развитие и възпитание в духа на толерантността в българското училище.

Фиг. 8. Съотношение на броя приказки по етноси

ИЗВОДИ

В заключение от сравнителния анализ на съдържанието и спецификата на разгледаните читанки могат да се направят следните изводи и обобщения:

1. Естетическото, наред с художественото оформление на читанките е важно за стимулиране на читателския интерес и формиране на читателска компетентност у учениците. За естетическото възпитание на подрастващите съдейства не само художественият текст, но и естетическото оформяне на книгата – шрифт, илюстрации, корици и страници.

2. Илюстрацията е спътник на детската книга от нейното създаване и има две основни задачи - да разтълкува и да онагледява литературния текст, като по този начин подпомогне правилното му разбиране, и да усилва емоционалното въздействие, като съдейства за естетическото възпитание на младия читател. За ученика илюстрацията е допълнение на

впечатлението, продължение на преживяването от текста, тя усилва емоционално-естетическото въздействие върху децата и ги спечелва за четенето.

3. В „морето“ от разгледаните в настоящото изследване читанки, предназначени за началната училищна възраст, се наблюдава такова разнообразие в стила, подбора на съдържанието и оформлението на графичния дизайн, че в много от читанките то граничи с еkleктика.

4. Често една приказка в една читанка е представена като народна, в друга читанка фигурира като преработена, а в трета се подвизава със съвсем променено наименование.

5. Налице е доминация на битовата приказка и осезаема редуция на вълшебната такава. В читанките за 1-ви клас вълшебната приказка отсъства.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В света на вълшебните приказки децата откриват красотата, радостта, мащаба и мощта на човешката си същност. И неслучайно детското сърце ги разпознава и обиква, поемайки чудния им заряд от воля, сила и надежда, с които преминава през живота. В приказния сюжет са закодирани универсалните човешки закони, устояли на проверката на времето – преめждията, трансформацията и овъзмездяването на героите изграждат в малките ученици основите на моралния им кодекс.

Дарът на приказката да вдъхновява и трансформира човешката душа е неоспорим, чрез нейните послания, чрез приказните герои и преодоляването на трудностите, чрез тържеството на доброто и справедливостта, чрез втъканата си мъдрост приказките поставят онзи етически и естетически фундамент, без който пълноценната, зряла, хуманна и хармонична личност е немислима. В този ред на мисли, изтласкването на приказката и особено вълшебната такава от учебното съдържание е негативна тенденция, силно впечатление прави нейната драматична редуция, а пълната ѝ липса в читанките за 1-ви клас, меко казано, буди недоумение и поражда тревожния въпрос – „Къде изчезна „вълшебството“ на детството“?

REFERENCES

Bettelheim, B., (1976) The Uses of Enchantment: The Meaning and Importance of Fairy Tales

Бончева, М., Петрова, Н. & Димитрова, П., 2017. Reader for 1st grade, Sofia: Prosveta Plus Ltd. (**Оригинално заглавие:** Читанка за 1 клас. София: Просвета Плюс ЕООД).

Борисова, Т., Димитрова, Н. & Бенчева, С., 2017. Reader for 1st grade, Sofia: Bulvest 2000 Ltd. (**Оригинално заглавие:** Читанка, 1 клас (печатно издание с електронен вариант). София: Булвест 2000, ООД).

Борисова, Т., Димитрова, Н. & Бенчева, С., 2017. Reader for 2nd grade, Sofia: Bulvest 2000 Ltd. (**Оригинално заглавие:** Читанка за 2 клас (печатно издание с електронен вариант). София: Булвест 2000 ООД).

Georgieva, E. & Dushkova, M., 2018. Axiological Aspects in the Tale Medenata Pita by Konstantin Konstantinov. Zeszyty Cyrylo-Metodianskie, Том 7, pp. 150-165.

Димитрова, П., Кръстева, Д. & Тодорова, М., 2017. Reader for 2nd grade, Sofia: Prosveta Plus (**Оригинално заглавие:** Читанка за втори клас (печатно издание с електронен вариант). София: Просвета Плюс ЕООД).

Здравкова, С., Власева, Т., Стоянова, Т. & Фламбурари, В., 2017. Reader for 1st grade, Sofia: Klett Bulgaria Ltd. (**Оригинално заглавие:** Читанка за първи клас (печатно издание с електронен вариант). София: Клет България ООД).

Mileva, L., (2006) Tell me a tale, Sofia, Hristo Botev Publishing (**Оригинално заглавие:** Милева Л., Разкажете ми приказка, Изд. Христо Ботев, С., 2006.)

Нешкова, Р. & Жекова, А., 2019. Reader for 4th grade, Sofia: Riva Plc. (**Оригинално заглавие:** Читанка за четвърти клас. София: ИК Рива АД).

Танкова, Р., 2017. Reader for 1st grade, Sofia: Prosveta Sofia Plc. *(Оригинално заглавие: Читанка за 1 клас (печатно изданиа с електронен вариант). София: Просвета-София АД).*

Танкова, Р. & Дулев, Ц., 2018. Reader for 3rd grade, Sofia: Prosveta- Sofia Plc. *(Оригинално заглавие: Читанка за трети клас. София: Просвета - София АД).*

Zipes, J., 2000. The Oxford companion to fairy tales. The western fairy tales tradition from medieval to modern. New York: Oxford.